Bedřich Smetana

Čertova stěna

Bedřich Smetana

Čertova stěna

Komicko-romantická opera o 3 dějstvích

na text Elišky Krásnohorské

dirigent — Václav Návrat

režisér — Rudolf Málek

výtvarník scény — Vladimír Šrámek,
nositel vyzn. Za vynikající práci

výtvarník kostýmů —
Eliška Pavlousková j. h.

choreograf — zasl. umělec Albert Janíček

I. sbormistr — Miroslav Kolář

II. sbormistr — Karel Kupka

asistent režie — Květa Ondráková

korepetice —
Drahomíra Ritzová a Jaromír Šalamoun

inspice — Josef Jakš a Radoslav Svozil

nápověda —
Ema Hudcová a Anna Kubínová

Vok Vítkovic, pán z Růže

VLADIMÍR MACH

ČENĚK MLČÁK

Záviš, jeho synovec

EVA KLEČKOVÁ

BOHUSLAVA NÁVRATOVÁ

Jarek, rytíř

JOZEF ÁBEL

LADISLAV MALÍNEK

Hedvika, hraběnka ze Šauenburka

EVA GEBAUEROVÁ - PHILLIPS

EVA KINCLOVÁ

Michálek, hradní na Rožmberce

PETR MILLER

zasl. umělec LUBOMÍR PROCHÁZKA

Katuška, jeho dcera

MAGDA KLOBOUČKOVÁ

VĚRA MALÍČKOVÁ

Beneš, poustevník

RAFAEL KUBITA

JIŘÍ PADERTA

Rarach

JIŘÍ ČEP

MILOSLAV PODSKALSKÝ

hraje orchestr opery SDO –
koncertní mistr Emil Kalus
sbor a balet opery SDO

PREMIÉRA DNE 15. ŘÍJNA 1981
v 19 HODIN

. . . „Můj stav se vůbec zhoršil, a jsem také duševně tak sklíčen, že se bojím nejhoršího. Mám strach před — šílenstvím. Stal jsem se tak zádumčivý, že již celé hodiny sedím a nic nedělám, na nic nemyslím, než na moje neštěstí.“

Tak vylíčil svůj duševní stav skladatel v době, kdy se začal zabývat myšlenkou na novou operu. Byla to Čertova stěna. Nedlouho po premiéře Tajemství (18. 9. 1878) požaduje po své libretistce Elišce Krásnohorské nový text. Žádá komickou operu, „libreto veskrz humoristické, lehké, komické, vtipné, bez vážných situací“. Chce takový děj, který by se řadil dokonce k Rossiniho Lazebníku, žádá pravou buffu. Ale básnířce se zřejmě práce nedaří. Původní slib, že libreto dodá do nejbližších vánoc, roku 1878, nedodržela. V lednu následujícího roku píše Smetanovi: „Nemohu a nemohu trefit, co jste mi uložil. Nemohu se zmoci na lehčí humor, než byl v Hubičce nebo v Tajemství, kteréž obě opery, jak jste řekl, jsou ještě příliš seriosní proti té čtverácké, kterou byste nyní rád napsal. Když žádáte ode mne lehký vtip a humor, žádáte hrozně mnoho, zrovna tolik, jako byste chtěl, aby medvěd zpíval soprán, královnu noci v Kouzelné flétně. Podle toho také to libreto bude: medvědí.“

Ani později se Smetana pro zaslané libreto nedovedl hned nadchnout. Odkládal práci, kterou považoval za těžkou. Nesmíme ovšem zapomenout, že v té době napsal dvě závěrečné básně z Mé vlasti, Tábor dokončil 13. 12. 1878, Blaník 9. 3. 1879, jaro a léto téhož roku zasvětil Českým tancům a v listopadu složil Večerní písně. Zřejmě jej od kompozice Čertovy stěny zdrželo kromě jiného i přeorientování od původního záměru napsat ryze komickou operu. S náčrtem prvního dějství začal až koncem roku 1879.

V únoru 1880 píše autorce libreta: „Chtěl jsem vám něco potěšitelného oznámit a čekal jsem na dokončení prvního jednání naší nové opery, arciť jen prozatím v olůvkovém nákresu. Konečně jsem s prvním jednáním hotov, až na provedení v partituře, co je ale více práce technická a mně nedělá starostí. Co je ale přitom potěšitelné, že mne práce zase těší a jde, jak bych řekl, od ruky. Dnes jsem dohotovil první výstup celý druhého jednání a — odpusťte mi mou neskromnost — mám z celého velkou radost, tak že bych už raději si přál, abych brzo s celou operou byl hotov.“ Práce nepokračovala rychle. Nejenom pro těžký zdravotní a psychický stav. Smetana mnoho na libretu měnil. Vždyť z původního libreta vyškrtal celkem 492 veršů! Krásnohorská vzpomíná: „Snažila jsem se vyhověti každému pokynu mistrovu, upravovalo a opravovalo se, měnilo se, nechť se

tím i leccos znekrášlilo. Nedbala jsem svých ohledů, potlačujíc všecku netrpělivost, k níž mě dráždily vlivy až neuvěřitelných rad, udílených mistrovi lidmi, kteří arciť rozuměli cizímu řemeslu lépe než svému vlastnímu. Jednomu byla Čertova stěna špatná, protože nebyla tragická, druhému proto, že nebyla komická, třetímu byly záměny raracha a mnicha rouhavé, čtvrtému bigotní, pátému vůbec čert na jeviště nepatřil, a šestému a sedmému pan Vok byl malátným rytířem smutné postavy. Divím se nesmírně, že mistr, uštvaný chorobou, snesl i toto štvaní tak hrdinsky, že mohl operu dokomponovati, i klaním se jeho energii a samostatnosti, vždyť sama jen se značným sebepřemáháním jsem tehdy zachovala tolik klidné rozvahy, abych neřekla: Nechme toho."

Smetana především změnil základní pojetí námětu. Od původní komedie se uchyluje k vážnému výkladu, kde lyrický prvek převládne nad komickým. Libretistka si uvědomila, k čemu může dojít a zcela jasně předvídala i budoucí výtky na své dílo. V říjnu 1880 píše: „Jednu věc si nedám vzíti! Jakkoli vím, že opera ze stanoviska hudebního bude kouzlem Vašeho umění rozkošná, bude libreto ze stanoviska básnického, co seriosní práce romanticko-historická, strašné! A musíte mi tudíž, slovutný příteli, dovolit, abych se v úvodu omluvila vysvětlením, že libreto bylo psáno co komické! S toho nemohu sleviti, neboť vážné libreto takovéhoto druhu nechci a nemohu míti na svědomí! Mistru Smetanovi nebude nikdo zazlívati ani upírati práva, aby pojal a zpracoval libreto jak sám chce, ale mně by to nebylo odpuštěno, kdybych byla v seriosní intenci takto vylíčila Voka z Růže, Záviše z Falkenštejna, a seriosně chtěla v opeře provádět spor mezi peklem a církví! Jako v nějaké náboženské hře! Ne, za to bych utržila tolik posměchu, že si toho ani sám nemůžete přáti. Příliš ctím Vaši uměleckou koncepci a Vaši hotovou již, zajisté znamenitou práci, i nechci nikterak, abyste kvůli mně se nutil do humoru tam, kde romantický živel Vás více ovládl, ponechávám vzezření celého díla na jevišti pokojně účinkům Vaší čarovné hudby; račte s textem nakládati, jak toho potřebujete a jak se Vám hodí."

O práci na opeře se dočteme v dopisu Josefu Srbovi - Debrnovu z 16. 3. 1880: „S prvním jednáním nové opery Čertova stěna jsem hotov na čisto v partituře, práce náramná, a 231 stran dlouhé jednání. Budu muset zkrátit, co možná, v druhých jednáních, sic by opera pro délku obecenstvo unavila. Jen kdybych už s ní byl hotov, to by mně ulehčilo!"

V dopise Adolfu Čechovi poznamenává: „Jsem už u konce II. jednání v partituře na čisto, tak že doufám s celou operou během června, nejdéle července být hotov. Práce je obtížná, komplikovaná a nová." To psal 1. 4. 1881, ale partituru druhého dějství dokončil až 15. 9. 1881. K poslednímu taktu připojil poznámku — „Po překážkách velkých a dlouhých."

Těmi překážkami byl především neustále se zhoršující zdravotní a psychický stav. Janu Nerudovi píše: „Jsemť rozervanější než kdy jindy. Následky mé choroby, jako ještě jiné příčiny mně stěžují pracování tak, že jen po chvilkách a kolikrát po přestávkách několika denních pracovati mohu. Moje nová opera Čertova stěna tak veškeren čas pro sebe ubírá, že mně nezbývá pro něco nového, jiného, zvlášť pro větší orchestrální skladbu, ani času, ani síly, ani chutě!" Během roku se tento stav ještě zhoršil. 11. 12. jej vylíčil takto: „Hučení a prudké šumění v hlavě, jako bych stál pod

velkým vodopádem, zůstalo až do dneška a trvá dnem i nocí bez přestávky, silněji, když je mysl pohnuta, slaběji při klidnější náladě. Při komponování stává se hučení prudším. Neslyším naprosto ničeho, ani svého hlasu ne."

Práce na partituře pokračovala tedy velice pomalu, stěžuje si, že poslední dvě stránky jsou velmi těžké, že „vůbec žádná opera ho nestála tolik času a namáhání, jak tato poslední". Odmítá jinou práci. V dopise z 24. 2. 1882 čteme: „Před ukončením Čertovy stěny nemohu, ba ani nesmím se nechati vytrhnouti ze slohu tohoto díla obtížného, kterémuž veškerou svou sílu a pozornost věnovati musím — má-li býti činem uměleckým. Kdybych docela něco cizího vnutil náladě své, co zrovna k dílu nepatří, trpělo by všechno. Při tak komplikovaném díle, jako jest opera, kterouž zrovna pracuji, mám co dělat, bych — když ani jediný tón zevnější na mne nenaráží — udržel souvislost celého organismu, bych melodické, harmonické, polyfonické a orchestrální částky v paměti zachoval. Chci ještě národu našemu darovati, co jsem mu ještě dlužen a co nosím v srdci svém — dílo velkého objemu — a k tomu musím při svém smutném stavu veškeré síly své udržeti!"

Operu dokončil 17. 4. 1882. Do Prahy přivezl partituru 30. dubna. Byl pozván na slavnostní sté představení Prodané nevěsty stanovené na 5. května. Bydlel v bytě svého přítele J. Srba - Debrnova a ten jej přesvědčil, že opera potřebuje předehru. 13. června oznámil, že dokončil orchestrální úvod, nikoliv ouverturu a na konci předehry pak v partituře poznamenal: „Úvod ten povstal na radu přítele Srba, proti vůli mé!"

Tím, že Smetana opustil původní záměr, že nečetl libreto jako text komické opery, ale že v něm objevil romantiku, lyriku, to naprosto mění jeho vztah ke slovům, kterým dává jiným význam, a nejen to, stávají se mu i velice blízká. 16. 2. 1880 napsal Krásnohorské: „Myslím, že árie Voka „Jen jediná mě ženy krásná tvář" — se mně povedla. Mne samého unese vždy, když si ji v duchu zpívám a doufám, že i Vy budete spokojená. Není to ale žádná árie ve smyslu formálním, nýbrž přesně se držíc slov textu ve volném rytmu. Mne vždy pohne až k slzám, neb jde mně od srdce, pasuje skorem na můj nešťastný stav. Ale i ostatní částky prvního jednání doufám že se mně podařily, neb jsem úplně spokojen. Vůbec mě těší komponování Vašich krásných veršů, které už samy v sobě mají hudbu. Já myslím, že tato opera bude docela zvláštní, originální. Bude zde hádankou pro mnohého kritika. Kdo český sloh pouze v písničkách hledati chce, a ne v karakteristickém deklamování českého slova, ten se arciť zde tak brzo nevyzná. Já jsem už dost českou píseň co takovou uvedl v platnosti v mých dramatických pracech, že myslím, že si konečně smím dovolit, na základě daného slova svou melodii českou utvořiti."

To ovšem básnířku nesmírně potěšilo. Daleko později vzpomíná: „Upřímné toto vyznání mistrovo jest mi blažící náhradou za vše, čeho trpkého a bolestného mi bylo zakusiti kvůli Čertově stěně. Jesti mi důkazem, že jsem uhodla, čeho bylo mistrovi třeba, aby se pocítil šťastným ve svém tvoření, vkládaje do něho nejhlubší cit svého srdce. Netušil, že ona árie Vokova, jíž si nikdy v duchu neopakoval beze slz, byla básněna proto, aby tak, jako jeho kvarteto Z mého života vypovědělo tragiku jeho osudu, vyzpívala vzpomínku na štěstí jeho mladosti, na nezapomenutelnou jeho lásku k první, ztracené choti. Nevěděl, že kvůli

této árii jsem básnila celé libreto, že panem Vokem s tou melancholií nejdražší upomínky byl pro mne on sám, i že jsem nic jiného nechtěla, než aby mu práce tato byla sladkou, útěšnou, radostnou."

Smetana byl se svým dílem spokojen. 24. dubna 1882 napsal A. Čechovi: „Ačkoliv hudba jest těžká, zvláště v intonaci a harmonisaci, tož se ale také hemží lahodnými melodickými kantilénami; partie jsou skoro vesměs vděčny. Mluvím zde jak se samo sebou rozumí, jen o hudbě, a jelikož mi dělá dosti rozkoše, tak si také dovoluji psáti o všem tom jako rekomandaci pro pány operní zpěváky." Velice si zakládal na slohu své nové opery: „Styl mé opery je zvláštní a docela přiměřený k obsahu textu," jak svěřil 20. 4. 1882 J. Srbovi. A dále píše: „Čím více se kvůli korektuře v partituře probírám, tím poznávám vždy větší přesvědčení, že hudba je dobrá a nemohla ani jinak býti komponována." Myšlenku dále rozvádí 4. 7. 1882 v dopise A. Čechovi: „Sloh hudby v opeře je zkrátka Smetanovský, t. j. sloučení melodií i jednodušších se vždy svědomitě volenou harmonií a promyšleným plánem ve stavbě v souvislosti a jednotě celé opery, jako jedna velká symfonie arciť zde — co je nejhlavnější — s textem spojena! Tento sloh se osvědčil už v mých komických operách a též ve vážných, ale jen tenkráte, když zůstane navždy českou operou. Pro velké drama ale ten sloh nevystačí, protože je vzat a spojen s textem, který buď žádné tragické jádro nemá aneb ukazuje příliš na osudy obecného lidského života."

Smetana se zajímal o obsazení pěvců, měl přesné požadavky: „Vok Vítkovic rozhodně p. Lev. Úloha Voka je obsáhlá a zahrnuje v sobě nejen dramatický výraz, ale i ovládnutí čistě hudebního slohu, živější mottetový sloh, moderní lyriku a největší svědomitost v deklamatorním díle. 2. Záviš Vítkovic. Může jedině provést všeobecně ctěná paní Fibichová. Nejen ryzí alt, ale ušlechtilá postava a důležitost úlohy. 3. Jarek. Vždy můj přítel Vávra. Partie ta je skorem přeplněna lyrikou, kterou p. Vávra tak častokrát a tak vítězně nám podával. 4. Hedvika, mlaďoučká princezna, pasuje úplně všem chvalitebným způsobům sl. Reichovy. 5. Katuška sl. Sittová. Katuška dominuje ve všech jednáních a dle mého přesvědčení nemůže úlohu tu provést nikdo jiný. 6. Michálek — p. Krössing. Komikou úlohy té obživne vše, zůstane-li v rámci celého díla a nebude-li se přehánět. 7. Beneš, bass — skorem bych také řekl — buffo, jen že participuje na zpěvech vážných s Vokem a Rarachem, a tudíž by byl zde úplně na svém místě výtečný pan Hynek. 8. Rarach. Musí převzíti obratný herec a výtečný basista s velkým objemem hlasu. K. Čech. Úloha je namáhavá, ale vděčná. Hra musí býti promyšlená, čilá, v imitaci opata trefná, ironická, s nádechem vážné sice, ale přece jen ironické pravdy."

K premiéře došlo 29. října 1882. Pěvecké obsazení bylo podle skladatelova přání. Pouze postava Raracha byla v poslední chvíli obsazena místo nemocného K. Čecha basistou Chlumeckým. Ten ovšem nezvládl roli ani pěvecky, ani herecky, kromě toho se svou vysokou štíhlou postavou se příliš odlišoval od pěvce Hynka zpívajícího Beneše. Proto slova „na potkání nejsme k rozeznání" vyvolala v obecenstvu veselost, která se stupňovala ještě při některých fantastických scénách. Při Rarachově pastýřské písni se obecenstvo smálo díky výpravě a režii při celém výstupu.

Smetana si po premiéře poznamenal: „Opera byla nedbale vypravena v divadle za bývalou branou

v neděli den 29. října. Zima nutila ředitele, přes mou žádost k forsírovaným zkouškám. Špatná výprava, staré kostýmy, nedostatek zkoušek mne rozzlobily tak, že jsem jen s tíží dal se uchlácholit. Hudba se líbila."

Ale sám si je vědom hodnoty svého díla: „Já sám držím Čertovu stěnu za dílo skorem výhradně nejlepší v posledním čase a obecenstvo musí tu zdařilou hudbu poznat."

V Novém českém divadle se hrála Čertova stěna celkem pětkrát. Na Národní divadlo se dostala až po Smetanově smrti 12. května 1890. Kvality díla odhalilo výtečné nastudování K. Kovařovice v roce 1904. Tento významný dirigent provedl také některé drobné úpravy textu. V roce 1909 vypracoval skladatel a teoretik Otakar Zich návrh na nové úpravy libreta. Ostatně sama autorka si byla po letech vědoma některých nedostatků: „Zajisté libreto nebylo prosto vad a tyto, když se na svou práci po tak dlouhé řadě let dívám nyní očima téměř již cizíma, jsou mně snad zřetelnější než komukoli jinému. Nechci souditi o práci mistrově, ale ve své vlastní jsem později nalezla stopy oněch předělávek. Leckterá opomenutí či nedopatření, nedokreslenost linií v karakteristice osob a v motivaci jednání, což při různých přeměnách nepozorováno proklouzlo a v hotové opeře již nemohlo dodatečně býti napraveno."

O. Ostrčil, který vystřídal K. Kovařovice za dirigentským pultem, se vrátil k původnímu znění. Václav Talich navrhl novou dramaturgickou úpravu textu a pověřil jí Miroslava Rutteho. Další inscenace pak věří v sílu Smetanovy hudby, která svou nevšední krásou a citovostí slabiny textu dokonale skryje. MN

ČERTOVA STĚNA V OSTRAVĚ:

1. 1. 6. 1923 Dirigent: 7. Bastl, režisér: K. Kügler

2. 11. 4. 1934 Dirigent: J. Vogel, režisér: K. Kügler, výprava: V. Kristin

3. 2. 10. 1948 Dirigent: V. Jiráček, režisér: B. Hrdlička, výprava: J. Svoboda

4. 9. 6. 1956 Dirigent: R. Vašata, režisér: I. Hylas, výprava: J. Obšil

5. 23. 9. 1965 Dirigent: Z. Košler, režisér: I. Hylas, výprava: Z. Kolár

VÁCLAV TALICH:

Čertova stěna je mi nejčarovnější českou hudební veselohrou, veselou hrou o lásce, posazenou do krásného romantického kouta Vltavy.

Čertova stěna je označena skladatelem jako komicko-romantická opera. Druhé slovo je zdůrazněno a opravdu v této Smetanově zpěvohře je romantický prvek zastoupen nejsilněji. Romantiku najdeme ovšem v Daliboru, pak v Hubičce a Tajemství, ale v těchto dílech se jednalo buď jen o ohlas stádia uměleckého vývoje anebo tu romantika zastupuje pomocné dějové prvky. Ale v Čertově stěně je romantický živel v popředí a ovládá dějovou strukturu. Vychází z pověsti o vzniku kamenné stráně nad Vltavou u Rožmberka, děj je zasazen do historického rytířského prostředí a romantiku navíc zesiluje protiklad démonického a církevního světa. Těžko vyčteme původní záměr autorčiny předlohy, těžko to byla parodie romantismu a jen násilně bychom museli objevovat až metafyzické pozadí problému dvojnictví, zla a dobra v člověku. Do díla ovšem silně zasahoval skladatel svým sklonem k lyričnosti, tentokráte více než jindy mu dal rysy subjektivní, téměř autobiografické. Nejvýznamnější postavou není Smetanovi Vok, ale Rarach, kterého charakterizoval výrazným motivem. Byl to pro Smetanu nový úkol. Jakýsi nástin lze najít v Tajemství při Kalinově snu. Ve Smetanově zpracování není Rarach ani v nejmenším příbuzným s ďábly světové produkce. Je čistě český, nenajdeme v něm znaky filozofujících démonů, je výtvorem lidové fantazie, výkladem tajemných přírodních sil.

Sledujme podle hudebně nejvýznamnějších bodů různorodý, komplikovaný příběh: Orchestrální úvod je předobrazem děje. Nad šumivými zvuky Vltavy zazní výrazně Rarachův motiv, markantní třemi zvětšenými trojzvuky a těsně za ním následuje Vokovo rytířské téma, vystupňované až do fortissima, a pak lyrický motiv jeho bývalé lásky. V prvním výstupu zaujme charakteristická kresba hradního Michálka, vystihující jeho komickou prostoduchost i Jarkův rytmický rytířský motiv. První setkání Beneše s Rarachem ukazuje celou podstatu hudebního řešení: obě postavy ve společném vystupování skladatel ztotožňuje, aby je později na místech vlastních akcí tím více rozlišil. Druhý výjev je lidově lyrickým v Katuščině zpěvu „Šťastna vím“ — a stejně jako ve sborových zpěvech dívek „Pojďme žít, věnce vít“. Setkání Katušky s Jarkem je pokračováním v dlouhé řadě idylických milostných dvojzpěvů Smetanových oper. Vokův vstup je uveden slavnostními fanfárami s jeho motivem a pak sborem obvyklého typu. Lehký a rychlý rytmický pohyb vyjadřuje Michálkovu upovídanost a první velký ansámbl je vystavěn na procítěné kantilénové dekla-

maci. Komicky působí Michálkův nářek a z něj se vyvine sbor zcela v lidovém tónu „Jen račte se, milosti, oženit“. Zasahuje Rarachovo „amen“ v napodobení gregoriánského chorálu a jeho ironický zpěv „Aj, mladou hezkou dceru“. Pan Vok vzpomíná vroucí lyrickou árií „Je jediná“, do které vložil Smetana svůj vlastní prožitek. V závěru přejde árie do dalšího dialogu zcela nenuceně. Rarachova převaha nad Benešovým zažehnáváním je dramaticky mohutným závěrem jednání.

V úvodu druhého jednání je kouzelné impresionistické zobrazení měsíčního svitu a hned nato roztoužené Jarkovo arioso „Kam prchnout“, Rarachova ukolébavka „Jen hajej, mé holátko“ nepůsobí zatím nijak hrůzostrašně. Katuščino zjevení ilustruje lyrický motiv jejího zpěvu z 1. jednání, Rarachův zpěv, věštící Jarkovu zkázu, má už ďábelský výraz. V dalším výjevu je komický Michálkův žalozpěv s mistrovsky deklamovaným opakováním „Pán z Rožmberka Vok, můj zeť“. Zprávu o Hedvice přednese Záviš v ariosu na motivu Vokovy lásky a Vokův motiv zní i při jejich setkání. Ve sporu Beneše a Raracha o Vokovo dědictví se opět vyskytne charakteristické využití gregoriánského melismatu na jednu slabiku. V závěru se pak rozklene velký ansámbl se sborem.

Ve třetím jednání působí humorně Benešova zpověď Michálkovi, originální je Rarachův pastýřský zpěv. Výjev vesnických dívek „Tiše, kradmo“ má lidový rytmus polky. Nejpozoruhodnější je tanec pekelných duchů stavějících stěnu. Je to Smetanův nejmistrnější výtvor. Tanec je ryze dramatický, úzce spjatý s dějem a přitom má skvělou konstrukci, rytmickou údernost, bohatou harmonii směřující daleko za Smetanovu dobu. Tematicky je tanec odvozen z Rarachovy selanky a z jeho trojzvukového motivu. Ve stejném tónu se nesou i Rarachovy rozkazy příšerám a zazní i do dramatického Hedviččina zpěvu. Teprve chrámový zpěv za scénou přinese konečné utišení. Závěr s královským poselstvem vyzní slavnostně na Vokově motivu. MN

Obsah opery

1. jednání

Na hradě Rožmberku. Rožmberský hradní Michálek vítá rytíře Jarka. Pán z Růže, Vok Vítkovic, jej poslal k bohaté vdově s nabídnutím k sňatku, byl však odbyt. Jarek přísahá, že se ani on neožení, dokud toho nedosáhne jeho pán. Rarach v mnišském rouchu a poustevník Beneš se navzájem obviňují, že překazili Vokův sňatek s vdovou z touhy po Rožmberkově dědictví.

Katuška, dcera Michálkova, touží po Jarkovi a dívky ji přesvědčují, že se s ním brzy shledá.

Jarek ujišťuje Katušku svou věrností. Rarach jim posměšně žehná a vytýká Jarkovi, že svou dnešní přísahou lhal. Jarek si uvědomuje, jaké neštěstí může dívce přinést.

V průvodu přichází pan Vok. Jeho příbuzný Záviš velebí krásu kraje, Michálek to potvrzuje, jen ještě panu Vokovi v tomto ráji chybí Eva. Jarek oznamuje nezdar své výpravy a Vok se rozhoduje žít nadále sám. Rarach našeptá Vokovi, že hradní má hezkou dceru. Michálek ji hned představuje. Katuška má vyznat, jestli je její srdce nezadané, v rozpacích to nedovede říci, ale rozběhne se k Jarkovi, aby odpověděl za ni. Vok rozhoduje, že ještě dnes mají slavit sňatek. Jarek se zdráhá a Michálek prozrazuje jeho přísahu a prosí Voka, aby si našel nevěstu a zachránil tím i jeho dceru. Rarach si vyprošuje opatství v nově budovaném klášteře, po němž touží i Beneš.

Přijíždí posel s listem: paní ze Šauenberku odevzdává poslední vůlí svou dceru Hedviku do Vokovy ochrany. Rarach radí, aby pro ni poslal pana Záviše. Vok svěřuje Závišovi, že zemřelou paní kdysi miloval, ale byl odmítnut. Na její památku pak založil klášter. Nemiloval kromě ní žádnou jinou ženu. Záviš vyslovuje naději, že mu ji může nahradit dcera. Rarach si dává od Voka znovu slíbit opatství a zapuzuje Beneše, který má na svědomí těžký hřích, protože z hrabivosti zkazil Voku sňatek. Před poustevníkovým křížem Rarach prchá, ale za blesku a hromu se objeví ve své pravé ďábelské podobě.

2. jednání

Pastýřská chatrč. Rarach v podobě pastýře vítá Jarka, který odešel z hradu a nyní se modlí, aby měl dost síly k zachování přísahy. Až příliš touží po Katušce. Usne a Rarach se raduje, že bude zakrátko jeho. Vykouzlí mu zjevení Katušky a pak ho přenáší na Rožmberk.

Na hradě Rožmberku. Michálek těžce přivyká myšlence, že se nestal pan Vok jeho zetěm. Všechno zkazil zamilovaný vrtoch jeho dcery. Katuška prosí Raracha, který má Benešovu podobu, aby přiměl Voka k sňatku. Ten slibuje a opět žehná mladým milencům.

Záviš oznamuje, že Hedvika přijela a líčí s nadšením její krásu. Vok se s ní vítá jako otec s dcerou, ale cítí, že ji miluje jako kdysi její matku. Beneš i Rarach v Benešově podobě žádají po Vokovi opatství a souhlasně navrhují, aby se zasnoubil s církví místo se ženou, vstoupil do kláštera, a tak zbavil Jarka přísahy. Vok souhlasí a oznamuje toto rozhodnutí svému lidu. Ale sám hledá poslední možnost, jak by jeho osud rozhodla Hedvika, a ohlašuje, že se zasnoubí s dívkou, která by přišla z lásky sama za ním do kláštera.

3. jednání

U skalnatého břehu Vltavy. Na cestě do kláštera se Vok loučí se Závišem a svěřuje mu Hedviku jako snoubenku. Záviš se vzpírá, že ji nemiluje a ona že spíše touží po Vokově lásce.

Katuška s Jarkem přivádějí Hedviku ke klášteru. Ta, jakmile pozná, proč ji sem vedou, omlouvá se Vokovi. Ten se nemůže odhodlat, aby jí vyznal lásku. Odchází do kláštera a Záviš, který si všimne Hedvičina žalu, důkazu lásky, spěchá za Vokem. Zabrání mu v tom Michálek. Oba tasí meče, ale další spor nepřipustí Beneš. Záviš se rozhoduje přivést Hedviku třeba násilím. Beneš se zpovídá Michálkovi ze svých hříchů: chtěl se sám stát opatem a shrábnout celé Vokovo jmění. Michálek dává rozhřešení a Beneš mu přikazuje, aby přivedl za panem Vokem Hedviku.

Michálek se však rozhodne, že přivede jako nevěstu svou dceru.

Rarach se zjeví v podobě ovčáka. Beneš jej zahání jménem kříže. Rarachova moc je po Benešově zpovědi oslabena. Svolává své věrné k pomstě. Vesnické dívky se kradou ke klášteru. Každá by chtěla získat pana Voka. Přistihnou je jejich chlapci a donutí je, aby se vrátily domů. Rarach svolává za bouře své pomocníky a přikazuje stavět přes Vltavu hráz, aby vody zaplavily klášter.

Přichází Hedvika, vidí, že Voka lze zachránit jen po této čertově stěně. Odhodlává se, protože Voka miluje. Vyzná to i Jarkovi, který spěchá za ní. Beneš poznává ďáblovo dílo a křížem je zažehnává. Stěna se zhroutí, bouře ustane.

Přichází poselstvo se zprávou, že král ustanovil pana Voka hejtmanem svých zemí. Rožmberk novou hodnost přijímá, nesměle se táže Hedviky, zda by jej nechtěla následovat a Beneš dodává — jako manžela. Hedvika přisvědčí a všichni oslavují pana Voka.

Vedoucí dekoračních dílen:
ing. Otto Gruszka

Jevištní mistři:
Jan Benek, Zdeněk Václavek

Mistr osvětlení:
Oldřich Malý

Mistr elektroakustiky:
Bořivoj Wojnar

Mistr vlásenkárny:
Vojmil Nytra

Mistr rekvizitárny:
Eva Wiesnerová

Mistr garderoby:
Zdeněk Slíva

Vydalo Státní divadlo v Ostravě, nositel Řádu práce, v redakci Miloslava Nekvasila, obálka a grafická úprava Mirek Tittler, typografická spolupráce Antonín Mosler. — Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p., provoz 21, Ostrava 1, Novinářská 7. *Cena 2 Kčs*

STÁTNÍ DIVADLO V OSTRAVĚ

NOSITEL ŘÁDU PRÁCE